

Ministerstvo práce a sociálních věcí
Odbor sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení

Doporučený postup č. 06/2018,
**Doporučený postup MPSV pro používání opatření
omezujících pohyb osob**

Určeno pro poskytovatele sociálních služeb, zadavatele a zřizovatele
sociálních služeb, opatrovníky a další osoby

Datum platnosti: 17. prosince 2018

Datum účinnosti: 17. prosince 2018

Vypracoval: Odbor sociálních služeb, sociální práce a sociálního bydlení

Počet stran: 21

Obsah

Část I. Úvod.....	3
Část II. Základní vymezení	7
Část III. Opatření omezující pohyb osob.....	7
Předcházení situacím, ve kterých je nezbytné použít OOPO.....	8
Druhy OOPO.....	13
Fyzický úchop.....	13
Místnost zřízená k bezpečnému pobytu	14
Podání léčivých přípravků	15
Informování o použití OOPO	16
Evidence OOPO	17
Část IV. Způsoby ochrany nebo podpory, které nespadají pod § 89 Zákona	21

Část I. Úvod

Problematika omezování pohybu osob při poskytování sociálních služeb začala být řešena v srpnu roku 2002 v souvislosti se zprávou CPT (*Evropský výbor pro zabránění mučení a nelidskému či ponižujícímu zacházení nebo trestání*) o stavu lidských práv v ČR. Tato zpráva mimo jiné poukazovala na zneužívání klecových lůžek s mříží či sítí v zařízeních sociální péče v ČR a upozorňovala na absenci kontroly vycházející z neexistence nastavených pravidel. Ministerstvo práce a sociálních věcí (dále jen „MPSV“) v problematice práce s osobou s rizikem v chování reagovalo vydáním Metodického opatření k postupu při mimořádném použití klecových lůžek se sítí v zařízeních sociální péče v červenci 2004. Následoval Zákon č. 218/2005 Sb., který se měnil Zákon č. 100/1988 Sb., o sociálním zabezpečení a další zákony. S platností od května roku 2005 vymezil výjimku možného užití opatření omezující pohyb osob, a poprvé nastavila pravidla evidence a požadavek souhlasu lékaře s použitím prostředků omezujících pohyb osob. Zákon č. 108/2006 Sb., o sociálních službách účinný od 1. ledna 2007 vymezil oblast situací a postupů týkajících se omezení pohybu osob v sociálních službách. Stanovuje zásady prevence situací, které by mohly vyvolat omezení pohybu osoby, a klade důraz na individualizovanou podporu osob s rizikem v chování. MPSV při tvorbě znění předpisu vycházelo jak ze snahy ochránit osoby před zneužíváním prostředků omezujících pohyb, tak ze snahy ochránit zaměstnance sociálních služeb. MPSV téma následně rozvinulo v Doporučeném postupu Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro používání opatření omezující pohyb osob. Nyní přináší MPSV jeho aktualizaci.

Východiska

Koncepce MPSV v problematice práce s osobou s rizikem v chování vychází ze dvou základních hledisek. Prvním je ochrana práv a důstojnosti osob, druhým je podpora poskytovatelů při zvyšování kvality poskytovaných sociálních služeb. MPSV tím vyjadřuje respekt a uznání poskytovatelům a jejich zaměstnancům, kteří usilují o lidský a citlivý přístup k osobám s rizikem v chování. MPSV si uvědomuje, že kvalitní a bezpečné poskytování sociálních služeb těmto osobám je velmi náročné, kdy se

zaměstnanci poskytovatelů sociálních služeb dostávají do náročných situací, ve kterých hrozí, že osoby ublíží sobě nebo jiným osobám.

MPSV v souladu s § 89 Zákona č. 108/2006 Sb., o sociálních službách, ve znění pozdějších předpisů (dále jen „Zákon“) stanovuje pro účely používání opatření omezujících pohyb osob následující aktualizovaný Doporučený postup MPSV pro používání opatření omezujících pohyb osob (dále jen „Doporučený postup“).

Cílem tohoto Doporučeného postupu je:

- a) Aktualizovat stávající „Doporučený postup Ministerstva práce a sociálních věcí ČR pro používání opatření omezující pohyb osob“ uveřejněný na webových stránkách MPSV.
- b) Vymezit pojmy a kontext pojmů, které Zákon používá.
- c) Pomoci *Poskytovatelům* při ochraně práv a důstojnosti *Osoby* i v tom případě, kdy je nutné omezit její pohyb z důvodu ochrany jejího vlastního zdraví a života nebo ochrany zdraví a života jiných fyzických osob.
- d) Poskytnout *Poskytovatelům* metodickou pomoc při naplňování ustanovení Zákona týkajících se oblasti opatření omezujících pohyb osob.

Užívání pojmů pro účel tohoto Doporučeného postupu:

- a) *Osoba* – Osoba, které je poskytována sociální služba.
- b) *Poskytovatel* – Poskytovatel sociálních služeb.

Výklad pojmů pro účely tohoto Doporučeného postupu:

- a) **Opatření omezující pohyb osob** (dále jen „OOPO“) – Obecně jde o opatření, která zamezí *Osobě* svobodně a bez omezení se pohybovat a tím se omezí svobodný projev její vůle.

Pro účely tohoto Doporučeného postupu je pak pojem OOPO použit pouze ve smyslu a v souladu s § 89 Zákona, tedy v rozsahu daném tímto ustanovením Zákona, kdy mezi OOPO patří pouze fyzické úchopy, umístění osoby do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu a podání léčivých přípravků na základě ordinace přivolaného lékaře a za jeho přítomnosti.

Rozsah a povaha OPO musí být přiměřená míře aktuálního ohrožení a individualitě *Osoby* a musí být ukončeno hned, když pomine situace ohrožení.

- b) **Jiná fyzická osoba** – Jinými fyzickými osobami se rozumí např. další osoby, kterým je poskytována sociální služba, zaměstnanci *Poskytovatele*, další osoby v místě poskytování sociální služby.
- c) **Ohrožení zdraví a života** – Jde o situace ohrožení zdraví a života, ale též zdraví nebo života. Dle § 89 Zákona lze tedy za splnění všech požadavků aplikovat OPO i při existenci přímého ohrožení zdraví, aniž by *Osoba* či jiná fyzická osoba byla osobou ohroženou přímo na životě.
- d) **Přímé ohrožení zdraví a života** – Jde o situaci vyvolanou nebezpečným jednáním *Osoby*, kdy v následující blízké chvíli lze předpokládat, že dojde ke zranění, k poškození zdraví nebo k ohrožení některé ze základních životních funkcí lidského organismu. Typické pro posouzení je subjektivní vyhodnocení situace. Přitom záleží na předchozí zkušenosti s podobným chováním *Osoby* a na osobních zkušenostech zaměstnance.
- e) **Rizika v chování** – Rizikovým chováním se rozumí chování a jednání osoby, které může vést k přímému ohrožení jejího zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.

Rizikové chování bývá problémovým chováním, které se definuje jako kulturně abnormální chování takové intenzity, frekvence nebo trvání, že může být vážně ohroženo fyzické bezpečí dané osoby nebo druhých...¹

Výskyt problémového chování (ignorování společenských norem, negativismus, agrese, autoagrese aj.) přímo závisí na naplňování základních životních potřeb. Pravděpodobnost výskytu se u jakéhokoliv člověka zvyšuje, pokud nejsou naplněny základní potřeby.²

- f) **Doba nezbytně nutná** – Je doba, po kterou trvá situace ohrožení života a zdraví *Osoby* nebo jiné fyzické osoby. Je to doba, během které dojde k pominutí důvodu použití OPO. Je to doba nutná ke zklidnění a zvládnutí vzniklé situace zaměstnanci *Poskytovatele* nebo přivolanými osobami.
- Jedná se o časový úsek, ve kterém je nutné zajistit ochranu před důsledky chování nebo jednání *Osoby* vůči ní samotné nebo vůči jiným fyzickým osobám.

¹ EMERSON, E. *Problémové chování u lidí s mentální retardací a autismem*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-390-1, s.13.

² *Práce s klientem s rizikem v chování (manuál průvodce dobrou praxí)*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/4035/manual.pdf>, s. 8.

Část II. Základní vymezení

Při poskytování sociálních služeb není povoleno používat OOPO, s výjimkou případů přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.

Za podmínek uvedených v Zákonu je možné použít pouze zásah pomocí fyzických úchopů, umístění do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu a podání léčivých přípravků na základě ordinace lékaře a za jeho přítomnosti. Zákon explicitně vymezuje posloupnost OOPO v pořadí, ve kterém mají být využita. Není tedy možné přistoupit rovnou k intenzivnější formě zásahu bez využití předchozího druhu opatření. Pojem „popřípadě“ pak právě ještě více zdůrazňuje skutečnost, že naposledy zmíněné opatření spočívající v přivolání lékaře a podání léčivých přípravků je až poslední možnou variantou zásahu proti *Osobě*, která má být využita pouze v případech, kdy selžou všechny ostatní možnosti.

Tato opatření však smí *Poskytovatel* použít jen v souladu se Zákonem proto, aby nedocházelo k omezení základních práv *Osoby* při poskytování sociální služby.

Část III. Opatření omezující pohyb osob

§ 89, odst. (1) Při poskytování sociálních služeb nelze používat **Opatření omezující pohyb osob**, jimž jsou sociální služby poskytovány, s výjimkou případů přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob, a to za dále stanovených podmínek pouze po dobu nezbytně nutnou, která postačuje k odstranění přímého ohrožení jejich zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.

OOPO jsou především ochranou *Osoby*, jejího zdraví a života, ale i zdraví a života jiných fyzických osob. K těmto opatřením je nutno přistupovat s respektem vůči *Osobě*, s ohledem na její důstojnost, přičemž jde o postup použitý v její prospěch. OOPO může být v daném okamžiku – tady a teď – použito i v případě, že v tomto okamžiku není ve schopnostech *Osoby*, rozeznat jeho oprávněnost a potřebnost. To znamená, že *Osoba* v daném okamžiku nevnímá své chování a jednání jako ohrožení svého zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob, nevnímá možné důsledky svého chování a jednání.

V důsledku toho není ani schopna o použití OOPO rozhodnout, resp. není schopna se k němu jakkoliv vyjádřit. Ochrana práv a důstojnosti *Osoby* je zcela zásadní.

Ze *Zákona* plyne *Poskytovateli* povinnost poskytovat sociální služby tak, aby jeho metody předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít OOPO. Proto je v tomto Doporučeném postupu umístěno předcházení těmto situacím před samotné použití OOPO.

Se situacemi, které vyvolávají použití OOPO souvisí bezpečnost práce při poskytování sociálních služeb. Proto se doporučuje už při vstupním školení bezpečnosti a ochrany zdraví při práci, stejně jako při pravidelných periodických školeních, věnovat tomuto tématu dostatečnou pozornost.

Předcházení situacím, ve kterých je nezbytné použít OOPO

§ 89 odst. 4 Poskytovatel sociálních služeb je povinen poskytovat sociální služby tak, aby metody poskytování těchto služeb předcházely situacím, ve kterých je nezbytné použít **opatření omezující pohyb osob**.

Poskytovatel se při poskytování sociální služby musí řídit hlavními zásadami *Zákona*, uvedenými v § 2 odst. 2³. Je povinen naplňovat povinnosti poskytovatelů sociálních služeb uvedené v § 88 *Zákona*, vzhledem k předmětu Doporučeného postupu především uvedenými pod písm. c)⁴, d)⁵ f)⁶ a h), tedy dodržovat standardy kvality sociálních služeb a to zejména standard 1, 2, 5, 14, resp. kritéria 1 b), 1 c), 2 a), b), 5 b), c), e), 14 a), tedy ta, která jsou zaměřena na přímou práci s *Osobou*.

³ Rozsah a forma pomoci a podpory poskytnuté prostřednictvím sociálních služeb musí zachovávat lidskou důstojnost osob. Pomoc musí vycházet z individuálně určených potřeb osob, musí působit na osoby aktivně, podporovat rozvoj jejich samostatnosti, motivovat je k takovým činnostem, které nevedou k dlouhodobému setrvání nebo prohlubování nepříznivé sociální situace, a posilovat jejich sociální začleňování. Sociální služby musí být poskytovány v zájmu osob a v náležitě kvalitě takovými způsoby, aby bylo vždy důsledně zajištěno dodržování lidských práv a základních svobod osob.

⁴ Vytvářet při poskytování sociálních služeb takové podmínky, které umožní osobám, kterým poskytují sociální služby, naplňovat jejich lidská i občanská práva, a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy poskytovatele sociální služby.

⁵ Zpracovat vnitřní pravidla zajištění poskytované sociální služby, včetně stanovení pravidel pro uplatnění oprávněných zájmů osob, a to ve formě srozumitelné pro všechny osoby.

⁶ Plánovat průběh poskytování sociální služby podle osobních cílů, potřeb a schopností osob, kterým poskytují sociální služby, vést písemné individuální záznamy o průběhu poskytování sociální služby a hodnotit průběh poskytování sociální služby za účasti těchto osob, je-li to možné s ohledem na jejich zdravotní stav a druh poskytované sociální služby, nebo za účasti jejich zákonných zástupců nebo opatrovníků a zapisovat hodnocení a jeho výstupy do písemných individuálních záznamů.

Při poskytování sociální služby využívá *Poskytovatel* takové metody, které respektují práva *Osoby* a ctí její individuální potřeby a hodnoty, soukromí, osobní svobodu, nezávislost, důstojnost a právo volby. Tyto prostředky snižují možnosti vzniku rizikového chování *Osoby*, které by mohlo zakládat použití OOPO.

V souladu s výše uvedenými ustanoveními Zákona k předcházení situacím, které by mohly vést k nezbytnosti použít OOPO při zajišťování individuálního průběhu služby *Osobě*, napomáhá:

- a) Analýza individuálních potřeb *Osoby* a naplňování těchto potřeb.⁷
- b) Individuální plánování průběhu poskytování sjednané sociální služby zohledňující potřeby, schopnosti, možnosti a požadavky *Osoby*. Doporučuje se jeho pravidelné týmové přehodnocování a důsledné naplňování.
- c) U *Osoby*, u které *Poskytovatel* zjistil, že při poskytování sociální služby může docházet ke vzniku rizikového chování, při kterém může *Osoba* ohrožovat vlastní zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob, se doporučuje zpracování písemných postupů individuálních možností předcházení použití OOPO jako součást individuálních záznamů vedených o *Osobě*.

Mnohé rizikové chování je pravděpodobně udržováno procesem podmiňování a může být redukováno intervencí, která může rozbořit motivační základ takového chování, nebo může podpořit vznik alternativního chování. Na snížení výskytu rizikového chování tak mohou působit preventivní přístupy. Můžeme například předcházet okolnostem, které mohou vyvolat rizikové chování⁸, a právě postupy předcházení těmto okolnostem doporučujeme, aby byly součástí individuálních záznamů vedených o *Osobě*. Okolnosti vyvolávající rizikové chování lze identifikovat funkční analýzou chování, která představuje identifikaci okolností, které předcházejí, případně následují po určitém chování, mohou být jeho příčinou a udržovat ho. Důležité je analyzovat a pochopit důvody konkrétního chování ve vztahu k prostředí a teprve na základě toho navrhnout způsoby řešení s přihlédnutím k příčinám a důsledkům chování. Intervenční postupy jsou po těchto krocích mnohem efektivnější.⁹

⁷ Srov. *Práce s klientem s rizikem v chování (manuál průvodce dobrou praxí)*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/4035/manual.pdf>, s. 28.

⁸ Srov. EMERSON, E. *Problémové chování u lidí s mentální retardací a autismem*. Praha: Portál, 2008. ISBN 978-80-7367-390-1.

⁹ Metodický portál RVP. 2.5. *Strategie řešení problémového chování*. Dostupné z: <https://digifolio.rvp.cz/view/view.php?id=12742>.

Postupy mohou mít charakter např. krizových plánů, které obsahují i zkušenosti Poskytovatele s úspěšným užitím postupu v situacích, kdy se podařilo předejít ohrožování zdraví a života Osoby nebo jiných fyzických osob. Tyto individualizované možnosti předcházení použití OOPO pak zaručují zajištění stejných přístupů k Osobě všemi zaměstnanci v situacích, které by mohly vést nebo vedou k použití OOPO.

- d) Součástí individualizovaných postupů předcházení použití OOPO je v situacích rizikového chování Osoby aplikace strategií de-eskalace nebo zmírňovacích technik k zabránění jakékoli další eskalace (s cílem posouzení emočního stavu Osoby, identifikace hlavních spouštěcích faktorů, snížení úzkosti, hněvu, udržování verbální interakce – komunikace a řešení problému)¹⁰.
- e) S výše popsáním souvisí doporučení zajištění vzdělávání pracovníků pro práci s osobami s rizikovým chováním, rovněž z toho důvodu, že rizikové chování je jakékoli chování, které zaměstnanci vyhodnocují jako problémové.¹¹
- f) V postupech předcházení OOPO je jedním z hledisek při jejich zpracovávání i bezpečnost zaměstnanců. Aplikuje se tak znalost práce s osobami s rizikovým chováním (např. téma bezpečného odstupu, znalost únikové cesty u Osoby s agresivním chováním nebo jednáním).
- g) U Osoby, která byla vystavena situaci použití OOPO, je doporučeno revidovat způsob poskytování sociální služby a hledat možnosti a způsoby zkvalitnění jejího poskytování v souladu s jejími potřebami.¹²

§ 89 odst. (2) Opatření omezující pohyb osob lze použít pouze tehdy, pokud byla neúspěšně použita jiná opatření pro zabránění takového jednání osoby, které ohrožuje její zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob. Poskytovatel sociálních služeb je proto povinen podle konkrétní situace nejdříve využít možnosti slovního zklidnění situace a jiné způsoby pro zklidnění situace, například odvrácení pozornosti, rozptýlení, aktivní naslouchání. Osoba musí být vhodným způsobem informována, že může být vůči ní použito opatření omezující její pohyb.

¹⁰ Srov. *Práce s klientem s rizikem v chování (manuál průvodce dobrou praxí)*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/4035/manual.pdf>, s. 18.

¹¹ JÜN, H. *Moc, pomoc a bezmoc v sociálních službách a ve zdravotnictví*. Praha: Portál, 2010. ISBN 978-80-7367-590-5, s. 16.

¹² Srov. *Práce s klientem s rizikem v chování (manuál průvodce dobrou praxí)*. Dostupné z: <https://www.mpsv.cz/files/clanky/4035/manual.pdf>, s. 29.

Doporučuje se, aby se *Poskytovatel* při poskytování sociální služby *Osobám*, u kterých by mohlo dojít nebo dochází k použití OOPO řídil těmito zásadami:

- a) *Osoba* při poskytování služby, tj. také při nezbytnosti omezení pohybu, má právo na důstojné zacházení.
- b) *Osoba* při poskytování služby, tj. také při nezbytnosti omezení pohybu, má právo na respekt a úctu.
- c) *Osoba* při poskytování služby, tj. také při nezbytnosti omezení pohybu, má právo na individuální pomoc a podporu v míře odpovídající jejím vlastním individuálním potřebám.
- d) *Poskytovatel* je povinen postupovat tak, aby zajistil, že rozsah a povaha omezení pohybu bude vždy přiměřená míře aktuálního ohrožení a individualitě *Osoby*.

Doporučuje se, aby se *Poskytovatel* při poskytování sociální služby *Osobám*, u kterých by mohlo dojít nebo dochází k použití OOPO zaměřil především na tyto oblasti individuální práce s *Osobou*:

- a) *Poskytovateli* se doporučuje mít nastaveny písemné postupy, jak pracovat s každou jednotlivou *Osobou*, u které zjistil, že při poskytování sociální služby může dojít ke vzniku takového chování nebo jednání, při kterém může *Osoba* ohrožovat vlastní zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob.
- b) *Poskytovateli* se doporučuje při zajišťování individuálního průběhu služby *Osobě* využívat možnosti předcházet použití OOPO.
- c) Tyto postupy – individuální možnosti předcházení použití OOPO – se *Poskytovateli* doporučuje zpracovávat jako součást individuálních záznamů vedených o poskytování sociální služby *Osobě*. Postupy mohou mít charakter např. krizových plánů, které obsahují zkušenosti *Poskytovatele* s úspěšným užitím postupu v situacích, ve kterých se podařilo předejít ohrožování vlastního zdraví *Osoby* a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.
- d) *Poskytovateli* se doporučuje v dokumentaci *Osoby*, v rámci zpracovávání záznamů z průběhu poskytování sociální služby a v písemných výstupech z jeho hodnocení, mít zaznamenány i situace, okolnosti a východiska, při kterých může docházet nebo dochází u *Osoby* ke vzniku takového chování nebo jednání, při kterém může ohrožovat vlastní zdraví a život nebo zdraví a život jiných osob.

- e) K omezení pohybu *Osoby* se *Poskytovateli* doporučuje přistoupit pouze tehdy, když vyhodnotí, že rizika vyplývající z chování a jednání *Osoby* bez omezení pohybu jsou větší než rizika vyplývající z jejího omezení.
- f) *Poskytovateli* se doporučuje prostřednictvím přítomných zaměstnanců informovat *Osobu*, o rizicích, které vyplývají z jejího chování či jednání, doporučuje se jí informovat, v rámci běžné komunikace s *Osobou*, o tom, jak bude *Poskytovatel* postupovat dál v tom případě, pokud nedojde ke zklidnění *Osoby*.
- g) Doporučuje se také informovat *Osobu*, jaké další postupy, resp. další druh OOPO *Poskytovatel* v konkrétním okamžiku použije směrem k ní, o tom co konkrétně bude zaměstnanec dělat a jak budou probíhat případné další OOPO. Způsob informování *Osoby* se doporučuje *Poskytovateli* volit v průběhu použití OOPO, s ohledem na její dlouhodobé i okamžité potřeby, stav i možnost pochopení situace.
- h) *Poskytovateli* se po nastalé situaci, při které bylo použito OOPO, doporučuje vyhodnotit, jak situace proběhla, a definovat postupy v případě, že u *Osoby* dojde k opakování situace.
- i) *Poskytovateli* se doporučuje zajistit předávání informací o proběhlých aplikovaných OOPO u konkrétní *Osoby*, tak aby zaměstnanci mohli předchozí skutečnosti a znalosti využít při opětovně nastalém a nezbytném použití OOPO u této *Osoby*.
- j) Doporučuje se postupovat tak, aby *Poskytovatel* byl schopen doložit, že z jeho strany byly učiněny veškeré kroky v souladu s § 89 (např. došlo k vyhodnocení situace a rizik, *Osoby* byly informovány, je vedena evidence). Doložení může mít charakter písemného či jiného záznamu v dokumentaci *Poskytovatele* nebo *Osoby*, kdy tento záznam by měl být konkrétní, srozumitelný. Doporučuje se, aby záznam byl zpracován takovým způsobem, který umožní *Poskytovateli* jej využít nejen pro případnou kontrolu, ale umožní mu s ním pracovat také v rámci hodnocení způsobu poskytování sociální služby *Osobě* a v rámci hodnocení sociální služby *Poskytovatele*.

Druhy OOPO

§ 89 odst. (3) Poskytovatel sociálních služeb je povinen v případě použití **opatření omezujících pohyb osob** zvolit vždy nejmírnější opatření. Zasáhnout lze nejdříve pomocí fyzických úchopů, poté umístěním osoby do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu, popřípadě lze na základě ordinace přivolaného lékaře a za jeho přítomnosti podat léčivé přípravky.

- a) Při OOPO je vždy důležité, aby *Poskytovatel* volil pouze takové způsoby použití, které budou co nejméně omezovat konkrétní *Osobu*, a zároveň budou směřovat k odvrácení přímého ohrožení jejího zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.
- b) V Zákonu jsou jednotlivé druhy OOPO rozlišeny. Je nezbytné postupovat dle zákonem stanovené posloupnosti:
 - i. fyzické úchopy,
 - ii. místnost zřízená k bezpečnému pohybu,
 - iii. podání léčivých přípravků na základě ordinace přivolaného lékaře a za jeho přítomnosti.

Fyzický úchop

Za fyzický úchop je považován přímý fyzický kontakt zaměstnance nebo zaměstnanců sociální služby s *Osobou* s úmyslem omezit její pohyb z důvodu ohrožení jejího zdraví a života nebo života a zdraví jiných fyzických osob.

- a) Fyzické úchopy můžou provádět pouze proškolení nebo *Poskytovatelem* zaškolení zaměstnanci. *Poskytovatel* má mít vypracován systém vzdělávání zaměstnanců v problematice zvládnutí rizikového chování *Osob*. Ten by měl mít specifikovanou úroveň vzdělávání v souvislosti s úkoly zaměstnance včetně technik, ve kterých by měl být vzděláván.
- b) Fyzické úchopy musí směřovat k pomoci zabránit zranění *Osoby* nebo jiných fyzických osob.
- c) Fyzické úchopy musí být vždy přiměřené věku, výšce, váze, pohlaví *Osoby*, popř. dalším skutečnostem, které mají vliv na zdraví a život *Osoby*.
- d) Při použití fyzických úchopů musí být vždy zachována důstojnost *Osoby*.

- e) Konkrétní fyzický úchop lze použít pouze po dobu nezbytně nutnou s cílem dosáhnout maximální bezpečnost pro všechny zúčastněné.
- f) Pokud během aplikace fyzického úchopu nedojde ke zklidnění *Osoby*, doporučuje se, aby zaměstnanec, při komunikaci s *Osobou*, ji upozornil, jak bude dále postupovat a jednat, jaký další druh OOPO bude použit.

Místnost zřízená k bezpečnému pobytu

Místností zřízenou k bezpečnému pobytu se rozumí prostor určený pro bezpečný pobyt *Osoby*, která svým chováním ohrožuje své zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob.

Místnost zřízenou k bezpečnému pobytu lze použít pouze tehdy, pokud byla neúspěšně použita preventivní opatření k zabránění rizikového chování a jednání *Osoby*, a po užití fyzických úchopů nedošlo k jejímu zklidnění, tzn., nedošlo k odvrácení přímého ohrožení jejího zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob.

- a) Místností zřízenou k bezpečnému pobytu se rozumí:
 - i. místnost zřízená výhradně k použití ve smyslu OOPO,
 - ii. jiná místnost, např. pokoj *Osoby*, relaxační místnost, případně jiné běžně přístupné prostory, jestliže umístění *Osoby* do této místnosti *Poskytovatel* vyhodnotí jako možnost ke zvládnutí situace.
- b) *Poskytovatel* má mít zpracována písemná pravidla pro využití každé individuální místnosti, kterou používá k bezpečnému pobytu konkrétní *Osoby*.
V případě, že se jedná o místnost uvedenou výše v bodě a), ii., se doporučuje, aby *Poskytovatel* popsal její využití při aplikaci OOPO v individuální dokumentaci *Osoby*. Doporučuje se, aby popis obsahoval např. využití vybavení místnosti, upravení místnosti, bezpečnostní prvky v místnosti, možnost pobytu jiné osoby v místnosti, světelnou a zvukovou pohodu v místnosti a další skutečnosti týkající se také předpokládaného nebo ověřeného chování *Osoby* v ní.
- c) Místnost zřízená výhradně k bezpečnému pobytu musí splňovat tyto požadavky:
 - i. místnost a její vybavení musí odpovídat potřebám okruhu osob, kterým je služba určena,
 - ii. vybavení musí podporovat zklidnění umístěné *Osoby*,
 - iii. vybavení musí zajišťovat bezpečí umístěné *Osoby* a dostatečně ji chránit před zraněním,

- iv. vybavení musí umožňovat umístění *Osobě* přivolat pomoc zaměstnanců *Poskytovatele*,
 - v. místnost musí zajišťovat tepelný a světelný komfort,
 - vi. v místnosti musí být zajištěno důstojné prostředí,
 - vii. místnost by měla být z důvodu prevence přístupná (neuzamčená) v době, kdy neslouží k umístění *Osoby*.
- d) Pokud během pobytu v místnosti nedojde ke zklidnění *Osoby*, resp. nedojde k odvrácení přímého ohrožení jejího zdraví a života nebo zdraví a života jiných fyzických osob, doporučuje se, aby zaměstnanec v rámci komunikace s *Osobou* ji upozornil, jak bude dále postupovat, a seznámil ji se skutečností, že požádá nebo požádal o pomoc lékaře, a aby informoval *Osobu*, kolik času zbývá do příchodu lékaře.
- Doporučuje se, aby si *Poskytovatel* podle vlastních, především provozních zkušeností nebo individuální zkušenosti s *Osobou*, stanovil časový úsek, který je nezbytně nutný k příchodu lékaře (např. jaká je dojezdová vzdálenost) a v případě, kdy nedochází v místnosti určené k bezpečnému pobytu ke zklidnění *Osoby*, se doporučuje, aby lékaře přivolał neprodleně.
- e) Doporučuje se, aby *Poskytovatel* určil konkrétního zaměstnance, který pobyt *Osoby* ve zřízené místnosti monitoruje a písemně zaznamenává čas monitoringu včetně skutečností, jak se *Osoba* během pobytu chová a co dělá.

Podání léčivých přípravků

K podání léčivých přípravků, vždy na základě ordinace lékaře a vždy za přítomnosti lékaře, lze přistoupit pouze tehdy, pokud byla neúspěšně použita preventivní opatření k zabránění rizikového chování a jednání *Osoby* a k jejímu zklidnění nedošlo po užití fyzických úchopů ani po umístění do místnosti zřízené k bezpečnému pobytu.¹³

- a) Jediným důvodem pro podání léčivých přípravků je zvládnutí jednání, kterým *Osoba* ohrožuje svoje zdraví a život nebo zdraví a život jiných fyzických osob.

¹³ Dlouhodobá medikace ordinovaná příslušným lékařem s doporučením podávání podle potřeby (p.p.) se specifikací, v čem p.p. spočívá, v případech zvládnutí zhoršení zdravotního stavu příslušné *Osoby* sledující zdravotní účel, není opatřením omezujícím pohyb osob.

- b) O ordinaci příslušných léčivých přípravků rozhoduje přivolaný lékař, přičemž aplikace těchto léčivých přípravků se provádí za jeho přítomnosti nebo ji provede lékař sám.
- c) Ordinance a aplikace léčivých přípravků se řídí příslušnými právními předpisy, nikoliv zákonem o sociálních službách.
- d) Doporučuje se, aby poskytovatel při odvozu *Osoby* na pokyn přivolaného lékaře do zdravotnického zařízení tuto skutečnost zaznamenal v rámci písemného záznamu o realizaci OOPO.
- e) Doporučuje se, aby si *Poskytovatel* dále stanovil, jak bude např. postupovat při přivolání lékaře, znal dobu dojezdu, aby si stanovil, jaké informace bude od lékaře požadovat, jak je bude zaznamenávat a jak bude postupovat po odjezdu přivolaného lékaře po aplikaci léčebných přípravků *Osobě*.

Informování o použití OOPO

§ 89 odst. (5) Poskytovatel sociálních služeb je povinen o použití **opatření omezujícího pohyb osob** informovat bez zbytečného odkladu zákonného zástupce nebo opatrovníka osoby, které jsou poskytovány sociální služby, nebo jde-li o nezletilou osobu, která byla svěřena na základě rozhodnutí příslušného orgánu do péče jiné osoby, tuto osobu, anebo fyzickou osobu, kterou osoba, které jsou poskytovány sociální služby, s jejím předchozím souhlasem určí.

- a) *Poskytovatel* je povinen po použití OOPO informovat osobu uvedenou v § 89 odst. 5.
- b) *Poskytovatel* osobu uvedenou v § 89 odst. 5 informuje následně bez zbytečného odkladu, jak to situace umožňuje.
- c) *Poskytovatel* se může s osobou uvedenou v § 89 odst. 5 dohodnout na době, kdy bude tuto osobu informovat, např. v denních nikoliv nočních hodinách, dohodu o době informování musí písemně zaznamenat.
- d) *Poskytovatel* je povinen prokázat, že osobu uvedenou v § 89 odst. 5 o použití OOPO informoval, např. písemným záznamem ve formuláři vedeném v rámci vedené evidence případů použití OOPO.

Evidence OOPO

§ 89 odst. (6) Poskytovatel sociálních služeb je povinen vést evidenci případů použití opatření omezujících pohyb osob v rozsahu:

- a) jméno, popřípadě jména, příjmení a datum narození osoby,
- b) datum, čas počátku a místo použití opatření omezujícího pohyb osob a druh tohoto opatření,
- c) důvod použití opatření omezujícího pohyb osob,
- d) jméno, popřípadě jména, a příjmení osoby, která opatření omezujícího pohyb osob použila,
- e) podání léčivého přípravku jako opatření omezujícího pohyb osoby,
- f) datum a čas ukončení použití opatření omezujícího pohyb osob,
- g) popis bezprostředně předcházející situace před použitím opatření omezujícího pohyb osob, popis průběhu situace při použití tohoto opatření a její zhodnocení a popis bezprostředně následující situace,
- h) záznam o splnění povinnosti stanovené v odstavci 5,
- i) popis případných poranění osob, ke kterým došlo při použití opatření omezujícího pohyb osob,
- j) popis způsobu informování osoby podle odstavce 2, a umožnit nahlížení do této evidence osobě, u níž bylo použito opatření omezující pohyb osob, fyzické osobě, kterou osoba s jejím předchozím souhlasem určí, zákonnému zástupci osoby nebo osobě jí blízké nebo fyzické osobě, které byla nezletilá osoba svěřena rozhodnutím příslušného orgánu do péče, zřizovateli zařízení, lékaři, členům inspekčního týmu při provádění inspekce poskytování sociálních služeb a Veřejnému ochránci práv.

Poskytovatel vede evidenci použití OOPO u každé *Osoby*, u které byla tato opatření použita. Za evidenci je považováno vedení písemných nebo jiných záznamů a údajů o použití OOPO. Pro evidenci případů OOPO dle § 89 odst. 6 není zákonem dána forma vedení těchto záznamů či údajů. Z hlediska nastavení procesů a jednotného postupu uvnitř organizace je však vhodné, aby se poskytovatel na tyto situace připravoval, tedy případně si vlastní způsob a formu vedení o použití OOPO vytvořil. Z hlediska tohoto doporučeného postupu je níže uveden vzor možného formuláře, který má i metodický charakter, protože vyjma zákonných povinností dle § 89 odst. 6 obsahuje i další údaje, které by mohly umožnit s těmito situacemi cíleně pracovat.

Poskytovatel upraví vlastní pravidla pro nahlížení do této evidence s cílem umožnit osobám vyjmenovaným v § 89 odst. 6, písm. j) nahlížet do ní tak, aby byla zajištěna ochrana osobních a citlivých údajů v souladu např. s kritérii standardu kvality sociálních služeb č. 6. Dokumentace poskytování sociální služby, případně v souladu s dalšími příslušnými právními předpisy.

**VZOR! FORMULÁŘ POUŽITÍ OPATŘENÍ OMEZUJÍCÍCH POHYB OSOB (OOPO) – dle § 89 Zákona
evidenční číslo**

Jméno a příjmení Osoby	
Datum narození Osoby	
Datum použití opatření	Pozn.: v případě, že bylo konkrétní OOPO použito na přelomu dvou dnů (např. zahájení 1. 1. 2018 ve 23:30 a ukončení 2. 1. 2018 v 0:30) uvede se datum obou dnů
Místo použití opatření	
Čas počátku a konce použití opatření	Je doporučeno zapsat: <ul style="list-style-type: none"> • přesný čas nastalé situace od začátku zahájení OOPO do zklidnění situace osoby, např. od 15,20 do 15,45 • UVEĎTE ZDE CELKOVÝ ČAS pozn.: pokud bylo použito v rámci řešení situace Osoby více druhů opatření, uveďte také čas počátku a konce použití každého opatření u každé použité formy opatření zvlášť níže v popisu - u každé z konkrétních forem druhu opatření/v této části tedy uveďte souhrnný čas za všechna použitá opatření v řešení situace Osoby
Popis bezprostředně předcházející situace před použitím opatření	Je doporučeno zapsat: <ul style="list-style-type: none"> • způsob informování Osoby o možnosti použití opatření • důvod použití opatření – proč bylo přistoupeno k použití opatření a proč byla situace vyhodnocena jako situace, pro použití OOPO • bezprostředně předcházející situaci před použitím/zahájením celého procesu opatření • z popisu by mělo být zřejmé, zda se jedná u Osoby o nově vzniklou situaci, která vedla k použití opatření, či situaci se opakující, se kterou má poskytovatel u této Osoby předchozí praktickou zkušenost
	POPIS KONKRÉTNÍHO PRŮBĚHU POUŽITÍ OPATŘENÍ OMEZUJÍCÍCH POHYB OSOBY
I. Popište POUŽITÍ fyzických úchopů	Je doporučeno zapsat: <ul style="list-style-type: none"> • jméno a příjmení osob, které opatření použily • konkrétní časový úsek, tj. od – do • místo kde byly fyzické úchopy použity • popis průběhu použití fyzických úchopů
a dále	<ul style="list-style-type: none"> • popis ukončení – zklidnění situace • nebo popis důvodu přistoupení k využití místnosti pro bezpečný pohyb • v případě, že nebylo možné použít toto opatření a bylo rovnou přistoupeno k jinému opatření (místnost, či přivolání lékaře) zdůvodněte
II. Popište VYUŽITÍ místnosti pro bezpečný pohyb	Je doporučeno zapsat: <ul style="list-style-type: none"> • jméno a příjmení osob, které opatření použily, konkrétní časový úsek, případně využitou místnost, průběh, ukončení nebo důvod přistoupení k dalšímu opatření. Pozn.: nevyplňujte v případě, že jste tuto formu nevyužili.
a dále	<ul style="list-style-type: none"> • popis ukončení – zklidnění situace • nebo popis důvodu přistoupení k přivolání lékaře • v případě, že nebylo možné použít toto opatření a bylo rovnou přistoupeno k přivolání lékaře zdůvodněte
III. Popište VYUŽITÍ možnosti přivolání lékaře a podání léčivého	Je doporučeno zapsat: <ul style="list-style-type: none"> • jméno a příjmení osoby, která lékaře přivolala

přípravku	<ul style="list-style-type: none"> • přesný čas přivolání lékaře • způsob přivolání lékaře (např. lékař přítomný v zařízení, registrující lékař, ZZS) • jméno a příjmení lékaře • další okolnosti týkající se spolupráce s lékařem v rámci aplikace léčebného přípravku (v případě, že byl pracovník aplikaci přítomen) • popis spolupráce lékaře a zdravotní sestry –zaměstnanec poskytovatele (tj. dle „na základě ordinace přivolaného lékaře a za jeho přítomnosti podání léčivých přípravků“) • další okolnosti týkající se předání informací lékařem pracovníkovi, např. předání lékařského záznamu, zaznamenání ve zdravotnické dokumentaci zdravotní sestrou
a dále	<ul style="list-style-type: none"> • popis ukončení – zklidnění situace • popište i skutečnosti, pokud byla Osoba převezena do zdravotnického zařízení
Jméno a příjmení osob, které opatření použily - seznam	<p>Je doporučeno zapsat jména všech osob, které opatření:</p> <ul style="list-style-type: none"> • použily • byly mu přítomny
Popište další skutečnosti:	<p>Je doporučeno zde zapsat především: zda došlo k poranění osob, ke kterým došlo při použití opatření omezujícího pohyb osob</p>
Informování osoby dle § 89 odst. 5:	<p>Je doporučeno zde zapsat:</p> <ul style="list-style-type: none"> • určení osoby (např. zákonný zástupce, opatrovník...) • den • přesný čas • formu informování opatrovníka nebo osoby, kterou má Osoba označenou jako kontaktní pro příjem informací o zdravotním stavu • jméno pracovníka, který ji informoval

Jména a podpisy zaměstnanců, kteří OPOPO použili:

.....

Část IV. Způsoby ochrany nebo podpory, které nespádají pod § 89 Zákona

Tato část Doporučeného postupu nedefinuje OOPO dle § 89 a s ním související druhy použitých opatření, kdy je nezbytné **vždy** postupovat v souladu s příslušným ustanovením § 89, ale další způsoby ochrany nebo podpory, které pod něj **nespádají**. Z důvodu odlišení a jasného oddělení způsobu ochrany nebo podpory od OOPO dle § 89, je tato problematika zpracována jako samostatná kapitola v tomto Doporučeném postupu.

Způsoby ochrany nebo podpory se rozumí takové způsoby, které jsou používány z důvodu dlouhodobě nepříznivého zdravotního stavu *Osoby* a zároveň mohou omezit volný pohyb *Osoby*.

Podle § 88 písm. c) Zákona je *Poskytovatel* povinen při poskytování sociální služby vytvářet takové podmínky, které umožní *Osobám* naplňovat jejich lidská a občanská práva, a které zamezí střetům zájmů těchto osob se zájmy *Poskytovatele*. Na použití způsobu ochrany nebo podpory, které mají preventivní charakter a jejichž účelem je rovněž ochrana *Osoby* se nevztahuje § 89 zákona, ale výše citované ustanovení § 88 písm. c) Zákona.

Způsoby podpory nebo ochrany jsou takové postupy, které jsou v rámci individuální práce s *Osobou* používány tam, kde je *Osoba* v takové nepříznivé sociální situaci, ve které potřebuje aktivní podporu *Poskytovatele* při zajištění své bezpečnosti. Jedná se tedy o situace, kdy *Poskytovatel* prokazatelně identifikoval, že není ve vlastních silách a možnostech *Osoby* zajistit si bezpečnost vlastním rozhodnutím nebo vlastní schopností.

- a) Způsoby ochrany nebo podpory mohou být použity pouze na základě úplného a svobodného souhlasu *Osoby*. V případě, že stav *Osoby* neumožňuje vyjádřit informovaný souhlas, posuzuje použití ochrany nebo podpory odborný tým. Členy týmu mohou být např. ošetřující lékař, sociální pracovník, opatrovník, případně další osoby. Souhlas s použitím ochrany nebo podpory, příp. záznam z jednání týmu eviduje *Poskytovatel* v rámci individuální dokumentace *Osoby*. Souhlas je možné odvolat kdykoliv v průběhu poskytování služby.
- b) Způsoby ochrany nebo podpory mohou být užity pouze v případě, že je to nezbytné. Před jejich použitím je vždy nutné zvážit možnost jiných postupů, které nebrání volnému pohybu osoby.

- c) V případě, že je nutné způsoby ochrany nebo podpory použít, je vždy nezbytné použít jejich nejmírnější možnou formu tak, aby omezení volného pohybu *Osoby* bylo co nejmenší.
- d) Poskytovatel vede v individuální dokumentaci *Osoby* záznam o použití způsobů ochrany nebo podpory.

Jednání, které by omezovalo svobodu uživatele a bylo by v rozporu se zásadami § 89 ZSS, by bylo považováno za protiprávní.

Současně se považuje za nezbytné ještě závěrem této kapitoly uvést **mimořádný institut**, kdy nelze užít postupu podle § 89 zákona.

Výjimkou jsou stavy tzv. **nutné obrany** – jednání, kterým někdo odvrací **přímo hrozící nebo trvajícím útok** na zájem chráněný trestním zákonem (tím může být zdraví či život jiné osoby) – **toto jednání pak není trestným činem**.

Nejde však o nutnou obranu, byla-li obrana zcela zjevně nepřiměřená způsobu útoku.

Trvajícím útok je chápán jako úmyslné protiprávní jednání člověka (včetně osoby nepřičetné či dítěte), které je pro společnost nebezpečné a má znaky trestného činu, přestupku či jiného deliktu.

Přímo hrozícím útokem je situace, kdy lze na základě dosavadního průběhu událostí důvodně očekávat, že k útoku vzápětí nepochybně dojde. Bezprostřední hrozba útoku může nastat již při slovním projevu úmyslu zaútočit (slovní hrozba násilím spojená s uchopením zbraně). Bránit se lze před útokem bezprostředně hrozícím, a není proto třeba čekat na jeho zahájení.

Útok tedy musí bezprostředně hrozit nebo trvat. Útok trvá, dokud není ukončen. Proti útoku, který ještě bezprostředně nehrozí nebo který již byl ukončen, není nutná obrana přípustná. O nutnou obranu pak nepůjde tam, kde útok již fakticky skončil, nebo kde pachatel reaguje na útok takovým způsobem, že útok ve skutečnosti oplácí, a nikoliv odvrací.

V jednání v nutné obraně nemůže být spatřován trestný čin (provinění) ani přestupek a současně zde chybí jeden ze základních předpokladů vzniku občanskoprávní odpovědnosti za způsobenou škodu.